

SZEGEDI KÉPZŐMŰVÉSZEK A MUNKÁSMOZGALOMBAN*

Már a század elején több olyan haladó gondolkodású szegedi képzőművészt találunk, akik nem értettek egyet koruk ellentmondásos társadalmi rendszerével és a meglevő állapotokkal szemben elégedetlenséget éreztek. Közülük a Szegedi Munkás Szabadiskolában tanító *Szöri József* (1878—1914) festőművészt említjük meg, aki a radikálisok soraiban aktívan tevékenykedett. Jelentősen azonban a filozófikus elméjű *Károlyi Lajos* (1877—1927)¹ emelkedik ki, aki mint tolsztojánus, az utópista szocialistáknak ahhoz a csoportjához tartozott, akik mesterükkel azt vallották, hogy az igazi társadalmi megújhódást csak az egyén erkölcsi és vallási megjavulásával lehet elérni.² Károlyi éppen úgy mint kül- és belföldi utópista társai, — az 1919-es Tanácsköztársaság előtti elszigeteltségénél fogva — nem értette meg, hogy a proletariátusban nem elegendő a kizsákmányolt tömegeket látni s velük érezni; hanem fel kell bennük fedezni Marx és Engels tanítása szerint azt a nagy társadalom alakító erőt, amely kizárólag egyedül képes arra, hogy harcával kivívja a nép valódi uralmát jelentő szocializmust.

Az etikailag magas fokon álló, köztiszteletnek örvendő Károlyi, bár nem volt marxista, de mégsem bizonyult rossz tanítónak, mert a szocializmus gondolatát — többek között — általa ismerte meg egy fiatal helyi ügyvédjelölt, Czibula Antal, aki később, a Tanácsköztársaság idején, a szegedi direktórium elnöke lett.³ Az itteni festőkkel és szobrászokkal szoros kapcsolatot tartó, műpártoló Czibula egy könyvében külön fejezetet szentel, a társadalomfejlődési kérdésekkel foglalkozó Károlyinak.⁴

Aki Szeged festő-poétájának, Károlyi Lajosnak lírai gyöngédségű művészetét vizsgálja, tapasztalhatja: itt egy olyan mesterről van szó, akinek alkotásaiban nincs dráma és szenvedély, mint Tornyainál vagy Kosztánál, de nincs fiatalos paraszti derű sem, mint Nyilasynál. Nála, nehezen szerzett emberi boldogság, kiegyensúlyozott lelkiharmonia található. Képeiben a nagybányai iskola tanulságai, a „finom naturalizmus” formájában nyilvánulnak meg. Piktúrájának fejlődését, a valóság tanulmányozása és a látványban való érzelmi elmélyülés vitte előre. Károlyi — mint Nagy Balogh János — rendkívül sok önarcképet festett. Ezekről egy aszketikus arcú

* Kivonat a szerző Szeged képzőművészetéről készülő terjedelmesebb írásából. (A szerk.)

¹ A feltüntetett irodalom a dolgozat tárgykörének megfelelően, nem általános jellegű, hanem szegedi vonatkozású.

Károlyi Lajosra vonatkozó részletes irodalmat lásd: Szelesi Zoltán: Károlyi Lajos. — A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1958—1959. Szeged, 1959. 143—189.

² Kézai Simon: Károlyi Lajos szegedi festő látogatása Tolsztojnál. Szegedi Híradó (továbbiakban: SzH) 1909. szept. 26.; Kézai Simon: Szegedi festő Tolsztojnál. Dél-Magyarország (továbbiakban: Dm) 1910. nov. 17.; Károlyi Lajos: Tolstoj. Dm 1910. dec. 25.

³ Csongor Győző: A forradalmak szegedi szemtanúi (Visszaemlékezések 1918—19-re). Szeged, 1959. 16.

⁴ Czibula Antal: A nagy diktátor. Szeged, 1928. 169—199.

ember tekint ránk, aki az élet örömeiről való szándékos lemondásban vélte megtalálni szellemének kiteljesedését. De gyakran kereste fel, a hepe-hupás árterű Tiszapartot vagy az árvíz előtti szegedi utcákat, hogy sajátos hangulatukat ezüstös tónusokkal megragadja. A művész azonban nemcsak önmagát ábrázolta legtöbbször, nemcsak a helyi táj jellegzetességeit fedezte fel, de megtalálta benne az embert is, a szenvedőt. Munkanélkülieket és koldusasszonyokat mutató képei, az egyre szilárduló szociális érzéseit tanúsítják. Ez tűnik ki cikkeiből is.

Írásainak egyikében a fennálló rendszert ostorozza, mely embertelenségével megfertőzi a művészt és a művészetet öncélúvá változtatva elszakítja a tömegektől. „Meggzűnt az erkölcs — írja Károlyi —, mint az egységben való viszonyok köteléke, s mindenki önmagáért él nagyon is individualista módon. Művésznyelven a rész lett hangsúlyozva az egység rovására. Leprofanizálódott a világ, látszat foglalta el a helyét a lényeknek, érzékiség az önfegyelmezésnek, gyűlölet a szeretetnek, kapzsiság az adakozásnak, iszákosság a mértékletességnek. A létért való küzdelem s a machiavellizmus lett az irányelvük. Pénz lett az úr s a kegyetlenség: hatalom... Ez a lelki bázis lett szülője a modern művészetnek. Az egyéniség kultusza, a művészi önzés úrrá lett a művészetben is, létrehozta az individualista művészetet. Mint az önző megfélemlézik a morál törvényéről, mely őt az „egész”-nek alárendeli, úgy az individualista művész is túlzott alanyiségében megfélemlézik az objektív világrend törvényeiről, s felelőtlenül tárja elének egyénisége összes csodabogarait.”⁵

Juhász Gyula a helyi festők közül, Károlyival volt legjobb barátságban.⁶ A költő sokszor méltatta a művész munkásságát és verseket is írt neki. Kontemplatív lényük és halk szavú lírájuk rokonságban állt egymással. Károlyi Lajos kiemelkedő alakja Szeged képzőművészetének. Kortársaira és a ma élő helyi festők munkásságára is hatást gyakorol. Alkotásainak nagy része a — művész hagyatékaként — a Móra Ferenc Múzeumba került.

A szegedi képzőművészeknek a munkásmozgalommal való kapcsolata, az első háború után Oroszországból hazatérő magyar hadifoglyok agitációs tevékenységében kereshető. Hódi Géza és Kovács Ágoston, helyi származású festők több évet töltöttek együtt a tomszki fogolytáborban, ahol a színielőadások díszleteit közösen készítették. 1918 nyarán, a szocializmus eszméivel tértek haza. Itthon magánbeszélgetések útján tájékoztatták az embereket és művészkollégáikat az Oroszországban végbement forradalmi változásokról. Kovács Budapestre költözött, ahol 1919-ben, a Hadviselt Művészek Kiállításán, fogsága alatt festett akvarelljait szerepeltette, majd később a Múcsarnokban mutatta be munkáit. Kettőjük közül, a proletár ügyért való harcban, az itthon maradt Hódi állt helyt következetesebben, ezért róla szólunk részletesebben.

⁵ Károlyi Lajos: Néhány szó a művészetéről. Dm 1926. júl. 4.

Károlyi Lajossal kapcsolatban említjük meg azt az egykori hírt, mely a Dél-Magyarország 1919. április 17-i száma szerint: „... a nagy szegedi művészt, a magyarországi képzőművészeti ügyek népbiztosává nevezték ki Budapesten... Együttal azzal is megbízták, a magyar kultúra mai irányítóit Károlyi Lajost, hogy Szentendrén és Budapesten művésziskolát létesítsen és egyben az egész magyar képzőművészet szellemi irányítását is ő fogja intézni Magyarországon.” E szép és nagyjelentőségű megbízatás, a társadalmi megújítást régóta valló és hirdető Károlyira nézve valóban nagy megtiszteltetés lett volna. Azonban e közlés hitelességét megcáfolja az a tény, hogy Károlyi 1921 tavaszán még Szegeden tartózkodik és kiállít. Akkor, amikor a fehér terror elől egy népbiztosnál kevésbé érdekeltnek is menekülnie kellett. Egyébként is a Tanácsköztársaság alatt Budapesten a Népbiztosok Tanácsa művészeti direktóriumot állított fel az ügyek intézésére. Ennek pontos részleteiről szakirodalmunk tájékoztató, amely Károlyi Lajosról nem tesz említést.

⁶ A költő és a festő kapcsolatával foglalkozik: Szelesi Zoltán: Juhász Gyula és Károlyi Lajos c. írása. (Paku Imre): Juhász Gyula. 1883—1937. (Emlékezések, dokumentumok) Bp. 1962. 445—458.

Hódi Géza (1881—1942)⁷ egy szegedi hajóács fia volt. Tanulmányait, a budapesti Mintarajziskolában, s utána Münchenben, Hollósnál végezte. 1905-ben hazatért Szegedre és rajziskolát nyitott. Ez időben festette egyik jelentős képét, a Víz-hordók-at, amely más alkotásaival együtt a Móra Ferenc Múzeumba jutott. Házassága után, felesége szüleinél, Kiskunhalason telepedett le. Itt hozta létre világos tónusú plein air képeit és családjáról valamint önmagáról készített arcmásait. A helyi és a fővárosi tárlatokon kívül, Párizsban is kiállított, ahol 1902-ben díjat nyert. Biztatóan induló fejlődését megakasztotta a közben kitört háború. 1914-ben bevonult s az orosz frontra vitték. Itt a következő évben hadifogságba esett. A tomszki fogolytáborban lehetőség nyílt, hogy művészetével foglalkozzon. A szibériai hideghez nem szokott Tisza-parti festő, a barak fagyos ablakán keresztül figyelt ki a szabadba és az el-el suhanó szánokat friss vázlatokban örökítette meg. Sok képe mutatja, hogy érdeklődéssel szemlélte az orosz táj jellegzetes vonásait és a környéken dolgozó parasztok munkáját. Kisméretű, de a fogolytábor életét hűen érzékeltető alkotásait, főleg akvarellal festette. Itteni művei közül az egyik arról tanúskodik, hogy Hódi 1918-ban együtt örült a környék egyszerű embereivel, az orosz munkásosztály által kivívott első, szabad május elsejének.

A tomszki fogolytáborból 1918 júniusában, a kommunizmus győzelmébe vetett hittel tért haza. Budapesten előadást tartott, a Művészeti Dolgozók Szakszervezetében az orosz viszonyokról, majd ősszel Szegedre jött pártmunkát végezni. 1919 tavaszán, a Kiskunhalason megalakult direktorium tagja lett. A művészeti és közoktatási teendőik végzését bízták rá. A szegedi művészeti élettől azonban nem vált meg, hanem ezzel emigrálásáig kapcsolatban maradt.

A Szocialista Forradalmat közvetlenül átélte, kommunistává vált magyar hadifoglyok, mint Hódi Géza és a régebben Szegedre került orosz származású szakmunkások, mint a haladó szellemű Eidus Bentian itt terjesztett forradalmi nézetei, kétségtelenül jó talajra letek a szegedi képzőművészek körében. Azonban a helyi festőket, szobrászokat nemcsak ők aktivizálták, hanem ösztönzőleg hatott rájuk a szegedi proletariátus egyre nagyobb arányú szervezkedése is, melyet a felvilágosult munkások, kommunisták, a dolgozó nép szabadságának kivívása érdekében végeztek.

A Szellemi Munkások Szakszervezetének keretén belül létrejött szegedi képzőművész csoportnak abból az 1919 márciusában hozott fontos indítványból,⁸ mely magába foglalta helyi festészetünk és szobrászatunk előrehaladásának feltételeit — mint a művésztelep, állandó kiállítási helyiség, műtermes lakások és művészeti díjak létesítése —, csak annyi valósulhatott meg, amennyit sok küzdelem árán ön-

⁷ Irodalom: A művészi-ösztöndíj. SzH 1907. aug. 1.; Művészet, 1913. 235.; Nem lesz szegedi művésztanács. Dm 1919. márc. 2.; A Szellemi Munkások Szakszervezetének ülése. Dm 1919. márc. 6.; Megalakult a szegedi képzőművészek szakszervezete. Dm 1919. áprl. 27.; Kraszna József: Hódi Géza. Színház és Társaság, 1926. máj. 10. 8.; [Lengyel Vilma] (1. v.): Hódi Géza tárlata a Kass-halljában. Dm. 1926. máj. 18.; Hódi Géza gyűjteményes kiállítása a Kass-halljában megnyílt. Dm 1926. máj. 26.; Herman Lipót: Akik lemaradtak. Pesti Napló, 1932. márc. 27.; Csányi Piroska: Miből élnek a szegedi festők? Dm 1938. dec. 25.; Hódi Géza festőművész halála. Dm 1942. febr. 26.; [Nagy Dezső]-y-ő: Hódi Géza kiállítása elé. Dm 1955. jún. 9.; Szelesi Zoltán: Kiállítás Hódi Géza oroszországi képeiből. Dm 1955. jún. 16.; Kiállítás Hódi Géza festőművész oroszországi műveiből. Katalógus. MSZT Képzőművészeti Szakosztály, Szeged, 1955. június. 4. o. Bev.: Szelesi Zoltán. (rota-kiadvány); Hódi Géza és Parobek Alajos szegedi festők emlékkiállítás. Dm 1956. okt. 9.; Szegedi Képzőművészek Retrospektív Kiállítása 1945—1958. Szeged, Móra Ferenc Múzeum képtára, 1958. Katalógus. képekkel. 52. o. Bev.: Szelesi Zoltán.; A munkásmozgalomban részt vett szegedi festőkről rendez megemlékezést a Hazafias Népfrent. Dm 1961. nov. 3.; Szegedi képzőművészek ünnepi megemlékezései. Dm 1961. nov. 7.

⁸ A kultúra demokratizálódása Szegeden. A Szellemi Munkások Szakszervezetének javaslat. Szegedi Napló (továbbiakban: SzN) 1919. márc. 7. — Dm 1919. márc. 7.

tudatos művészeink kiharcoltak. Ilyen volt — többek között —, a Szegedi Művészeti Szabadiskola⁹ létrehozása is, amely Gergely Sándor nevéhez fűződik. Gergely olyan művészeti szabadiskolát tervezett, mely szerinte „... nem a múlt sablonjaira épül, nem csontos, kiszáradt akadémiai tanárokkal az élén, hanem fiatal, lelkes emberekkel, akik a most születő új renaissance harcosainak érzik magukat.”¹⁰

A Szegedi Művészeti Szabadiskolát, május 15-i nyitással, a Tisza Lajos körüli volt Bohn-féle internátusban (ma a Postaigazgatóság épülete) Gergelynek sikerült is létrehoznia. Az ő vezetésével irányított tanfolyamon a legkiválóbb helyi szakemberek tanítottak. Az irodalom és filozófia oktatását Juhász Gyula, az alakrajzot Heller Ödön, a szobrászatot Gergely Sándor, az anatómiát dr. Kovács Ferenc, az iparművészetet Raffay László, a zeneelméletet pedig Fichtner Sándor vállalta. A foglalkozás naponta 8—12 és 15—19 óráig tartott. A tandíjat 60 koronában állapították meg, de a tehetséges szegénysorsú növendékeknek ingyenes képzést biztosítottak. A szabadiskola iránti érdeklődést jól tükrözi az a tény is, hogy alig egy hét alatt, több mint százán jelentkeztek felvételre. A dolgozók széleskörű művészeti nevelését végző szabadiskola, tartózkodási helyét egy hónap múlva, a bővebb helyet nyújtó Mars téri felsőipariszkola épületébe (ma Marx téri vegyipari technikum) tette át.

A vásárhelyi születésű *Gergely Sándor* (1888—1932)¹¹ pályája kezdetén, a budapesti Iparművészeti Iskolába került, majd tanulmányait a bresloui és a müncheni akadémiákon folytatta. A fejlődését megzavaró első háborút végigkatonáskodta, utána Szegedre költözött és az 1919-es itteni művészeti események egyik leglelkesebb embereként dolgozott. Gergely nemcsak nagy energiájú szervező volt, hanem fáradhatatlan alkotóművész is. Szobrait Budapesten is ismerték, ugyanis a Kassák Lajos vezette MA-ista csoport tagjaként részt vett azok pesti kiállításain. Itt szerepelt művei közül kiemelkedik egy márvány női torzó és a Tabu című fehér márvány szobra, amely Juhász Gyuláról mintázott bronz portréjával együtt, a Móra Ferenc Múzeum tulajdona. A költő nagyra becsülte a tehetséges fiatal szobrászt. Kiállításon bemutatott műveiről mindig elismeréssel írt. 1920 elején egy verset is ajánlt neki. Juhász Gyulához kötődik még Gergely Sándornak egy linómetszete, mely a szegedi poéta 1919-ben megjelent „Ez az én vérem” c. versesfüzetének fedőlapját díszíti. Gergely grafikai tevékenysége során számos ex librist készített, melyeken a felmagasztalt munka és a társadalmi kollektivitás gondolata fejeződik ki. Több szobrával és plakettjével a Magyar Nemzeti Galériában képviselve van. Akotásaiban az elementáris súly által lenyűgözött tehetetlen erő és a beteljesedés felé törő emberi szabadságvágy végsőikig feszülő ellentéte érvényesül. Kifejezőmódja előbb szigorúan

⁹ Irodalom: SzN 1919. ápr. 28.; Dm 1919. ápr. 29.; SzN 1919. máj. 4.; Dm 1919. máj. 4.; SzN 1919. máj. 9.; Dm 1919. máj. 11.; Dm 1919. máj. 13.; Dm 1919. máj. 14.; Dm 1919. máj. 21.; Dm 1919. máj. 28.

¹⁰ Gergely Sándor: Művésziskola Szegeden. Dm 1919. ápr. 17.

¹¹ Irodalom: [Juhász Gyula] (j. gy.): Gergely Sándor. Dm 1918. jún. 29.; Irodalmi est. Dm 1919. jan. 8.; Gergely Sándor: i. c. Dm 1919. ápr. 17.; Megalakult a szegedi képzőművészek szakszervezete. Dm 1919. ápr. 27.; Szegedi Művészeti Szabadiskola. Dm 1919. ápr. 21. és 29.; A Művészeti Szabadiskola programja. SzN 1919. máj. 4. — Dm 1919. máj. 4.; Május 15-én nyílik meg a Művészeti Szabadiskola. Dm 1919. máj. 14.; Kiállítás a Kultúrpalotában. Szeged és Vidéke, 1919. máj. 17.; Képkiallítás. Dm 1919. máj. 17.; Juhász Gyula: Szegedi művészek kiállítása a Kultúrpalotában. Dm 1919. máj. 18.; Szegedi képzőművészek kiállítása a Kultúrpalotában. SzN 1919. máj. 18.; A szegedi művészek kiállításának megnyitása. Dm 1919. máj. 20.; Megnyílt a Képzőművészeti Szabadiskola. Dm 1919. máj. 21.; C. S.: A tárlat. SzN 1919. máj. 25.; Emléktábla leleplezés. Dm 1919. jan. 27.; Juhász Gyula: Gergely Sándornak (vers). Dm 1920. febr. 15.; Gergely Sándor. Szeged, 1920. nov. 24.; Szemesi Zoltán: A Tanácsköztársaság szegedi művész-mártírjai. Dm 1959. ápr. 2.; Szemesi Zoltán: Emlékezzünk Juhász Gyulával az elfelejtett Gergely Sándorról. Művészet, 1962. augusztus, III. évf. 8. sz. 14—15.

konstruktív és geometrikus, később a zárt formák fellazulnak és kötetlen ritmusúvá válnak. Plasztikáiban mindkét esetben a monumentalitás igénye érvényesül.

A Tanácsköztársaság alatt, a Szellemi Munkások Szakszervezetében, a szegedi festőknek és szobrászoknak egy ideig csak csoportjuk volt. 1919 április végére azonban külön művészeti szakszervezetet alapítottak, melynek elnöke *Papp Gábor* (1872—1931)¹², alelnöke pedig *Cs. Joachim Ferenc* (1881)¹³ helyi festőművészek lettek. Róluk is röviden szólnunk kell. Az erdélyi származású Papp és a szegedi *Cs. Joachim*, nemcsak természetileg, de pikturális vonatkozásban is elütő arculatúak voltak. A Kolozsvárról idekerült Papp Gábor higgadt, borongós kedélyével szemben, a sokat utazó *Cs. Joachim Ferenc* harcos, kritikus szellemmel bírt. Tág érdeklődési körébe a különböző világnézetű — miszticista — filozófiák is beletartoztak. Az előbbi művész, mint Székely Bertalan tanítványa, főleg barna tónusú portrékat és valóságelvű tájképeket festett; az utóbbit pedig Párizsban, a levegős színű, impreszionista tájak ragadták meg. Korábbi ezüstös harmóniájú képeit, tüzes koloritú hazai és külföldi városrészletek váltották fel. Bár temperamentumuk és ábrázolási nyelvezetük elütött egymástól, sorsuk annyiban egyezett, hogy egyikük sem kapott tehetségéhez méltó elismerést Szegeden. A mozgékonyabb *Cs. Joachim* a vidékiesség elől Franciaországba menekült és Párizsból hívta fel magára a Tisza-parti város figyelmét. Ennek kapcsán kapott ösztöndíjat, mellyel külföldi tanulmányait meghosszabbíthatta. A munkáshatalom idején a helyi művészet demokratizálásáért Papp és *Cs. Joachim*, a több haladó művésszel együtt küzdött. A proletárdiktatúra bukása után Joachim azonnal külföldre emigrált. Az itthon-

¹² Irodalom: Szegedi festő és az EMKE. Dm 1912. nov. 19.; Megalakult a szegedi képzőművészek szakszervezete. Dm 1919. ápr. 27.; Juhász Gyula: Szegedi képzőművészek kiállítása a Kultúrpalotában. Dm 1919. máj. 18.; A tárlaton. Dm 1919. máj. 23.; C. S.: A tárlat. SzN 1919. máj. 25.; Papp Gáborról. Dm 1926. febr. 11.; Papp Gábor kiállítása. Dm 1926. dec. 19.; Papp Gáborról. Dm 1927. máj. 13.; Papp Gábor tárlata. Dm 1927. jún. 9.; Lefoglalták Papp Gábor 21 festményét két ruha és egy gumikabát miatt. Dm 1928. aug. 4.; Papp Gábor az anyakönyvvezető előtt. Dm 1928. dec. 19.; Nagy Sándor: Papp Gábor tragikus útja az élőhalottak házába. Dm 1929. jan. 6.; [Nagy Sándor] (n-s): Sétálás Papp Gáborral a kőfalak mögött. Dm 1929. júl. 21. [Sz. Szigethy Vilmos] Bob: Papp Gábor részletekben. Dm 1943. jan. 1.; Lyka Károly: Magyar művészetlet Münchenben 1867—1896. Bp. 1951. 72.;

¹³ Irodalom: Festők ösztöndíja. SzH 1907. júl. 30.; A művészi ösztöndíj. SzH 1907. aug. 1.; Festőiskola Szegeden. SzH 1907. aug. 24.; Ferencz József-ösztöndíj. SzH 1907. nov. 30.; Joachim Ferenc festőiskolája. SzH 1909. jún. 2.; Joachim Ferenc: A művészet önmagamért. SzH 1910. jan. 20.; Joachim Ferenc, festő. Szeged kis lexikona. Dm 1910. dec. 25.; Szalay János: Joachim és Csáky. Dm 1911. febr. 23.; Szegedi művészek idegenben. Dm 1911. aug. 19.; Festő a tengerparton. Dm 1911. nov. 24.; Amikor a szegedi tanács művészetet pártol. Dm 1911. dec. 24.; Domokos László: Magyar művészek múkiállítás. Dm 1913. márc. 7.; Szegedi művészek sikere külföldön. Dm 1913. ápr. 20.; Újabb művészeti botrány. Dm 1913. dec. 11.; Szegedi festőművész levele Párizsból. Dm 1913. dec. 19.; Joachim kiállítása. Dm 1913. dec. 21.; Szegedi művész vállalja a zsűrinek. Dm 1914. máj. 10.; Joachim Ferenc: Még egyszer a szegedi zsűriről. 1914. máj. 15.; Nem lesz szegedi művésztanács Dm 1919. márc. 2.; A Szellemi Munkások Szakszervezetének ülése. Dm 1919. márc. 6.; Válasz egy támadásra (Joachim contra Gaál Endre). SzN 1919. márc. 8.; dr. Gaál Endre: Miért nincs Szegeden művésztelep? SzN 1919. márc. 9.; Radó Sándor (műkereskedő) kiállítása. Dm 1919. márc. 9.; A ferencrendiek, minoriták és Back Bernát műkincsei. Dm 1919. márc. 30.; Megalakult a szegedi képzőművészek szakszervezete. Dm 1919. ápr. 27.; Szegedi Művészeti Szabadiskola. Dm 1919. ápr. 29.; Juhász Gyula: Szegedi művészek kiállítása a Kultúrpalotában. Dm 1919. máj. 18.; C. S.: A tárlat. SzN 1919. máj. 25.; Joachim festményei. Dm 1919. okt. 17.; Joachim Ferenc kiállítása. SzN 1919. okt. 19.; Joachim Ferenc festőművész képkiallítása. Dm 1919. okt. 23.; Egy szegedi festő pöre (Joachim contra Pásztor). Dm 1924. 251. sz.; Tardos Taussig Ármin: Szemelvények Cs. Joachim Ferenc művészeti kátéjából. Szeged, 1924. júl. 10.; Csányi Piroska: Miből élnek a szegedi festők? Dm 1938. dec. 25.; Joachim Ferenc kiállítása a Kultúrpalotában. Dm 1945. aug. 5—9.; Csejthei Joachim Ferenc képei. Szegedi Népszava, 1945. aug. 7.; [Szász Ferenc] (sz. f.): Joachim Ferenc képkiallítása. Dm 1945. aug. 9.

maradt Papp pedig olyan nyomorban élt, melyet idegileg nem tudott elviselni és tragikus módon, bomlott aggyal, helyi zártintézetben fejezte be életét. Joachim csak hosszú évek után merészkedett haza. A felszabadulás évében, 1945 tavaszán Szegeden az elsők között rendezett önálló kiállítást.

Az 1919 áprilisában megalakult helyi képzőművész szakszervezet első feladatának egy kiállítás rendezését tűzte ki, melyet május közepére, a Kultúrpalotába terveztek.¹⁴ A kiállítás május 19-én meg is nyílt. A szegedi múzeum három termében 24 művész 211 festményt, grafikát, szobrot és iparművészeti tárgyat állított ki. A Tanácsköztársaság központi szerveitől elszakított Szeged haladó képzőművészeinek bátor kiállása volt ez a tárlat, amellyel lényegében az első magyar proletárdiktatúra fennmaradása mellett tüntettek. Juhász Gyula is hosszú cikkben méltatja a kiállítást,¹⁵ s a „... lobogó győzelem zászlajának” nevezi, mely „... a szépség diadalát jelenti, a fájdalmas és nyomorúságos valóság felett.” Ugyanis ekkor vette kezdetét az ellenforradalom kibontakozása. A francia hadosztály bíróság a helyi reakciós erőkkel egyetértésben ezekben a napokban ítélte el és hurcolta kényszermunkára a szegedi munkásmozgalom legjobbjait. A kiállításról az itteni lapok egybehangzó dicsérettel írtak.¹⁶ A tárlat tömegsikerét tükrözi, hogy már az első héten kétezerre emelkedett a látogatók száma. A megérdemelt elismerésben a műalkotásokon kívül, része volt a rendezőségnek is, mert hangversenyeket és irodalmi előadásokat hozott létre a kiállítási termekben. Juhász Gyula pedig a tárlaton több alkalommal előadásokat tartott a munkáslátogatók számára.¹⁷ Ilyenkor a múzeum vezetősége nem szedett belépődíjat.

Ezután a sikeres kiállítás után, mely 1919 tavaszán méltó kifejezője volt a szegedi művészet élni akarásának, semmi jó nem következett. Néhányan sietve egy-egy műteremkiállítást rendeztek, hogy esetleg pénzhez jutva, meggyorsíthassák külföldre távozásukat, az egyre veszedelmesebbé váló megtorlások elől.¹⁸ Mert a Tanácsköztársaság bukása után szocialista szellemű festőinknek és szobrászainknak nem lehetett maradásuk Szegeden, melynek képzőművészeti kultúráját felemelni akarták. A Horthy-ellenforradalom szétsodorta a művészeket. Gergely Sándor tizenkét évi emigrációt eltöltve, hazájától távol, a fasizált Berlinben önkézüleg vetett életének véget, hasonlóan idegösszeroppanásban, mint itthon Juhász Gyula. Hódi Géza másfél évtizedes bécsi bűjdosás után merészkedett vissza Szegedre, nyomorgó családjához. Károlyi Lajos csak rövid ideig bírta az idegen környezetet, hazajött, hogy egy budapesti kórházi ágyon elhagyatva haljon meg. Rajtuk kívül még többeknek kellett eltávozniuk. Így Joachim Ferenc és Moholy Nagy László is megvált Szegedtől. Kukovetz Nana nem ment sehová, itthon maradt, csakúgy mint festőtársa, Heller Ödön. Ők a Tanácsköztársaság művészeinek helyi mártírjai lettek, akiknek munkásmozgalmi tevékenységükről és halálukról szólnunk kell.

¹⁴ Kiállítás a Kultúrpalotában. Szeged és Vidéke, 1919. máj. 17.; Képkiallítás. Dm 1919. máj. 17.

¹⁵ Juhász Gyula: Szegedi Képzőművészek Kiállítása a Kultúrpalotában. Dm 1919. máj. 18.

¹⁶ A szegedi művészek kiállításának megnyitása. Dm 1919. máj. 20.; A tárlaton. Dm 1919. máj. 23.; C. S.: A tárlat. SzN 1919. máj. 25.; Dm 1919. jún. 1. — Dm 1919. júl. 19.

¹⁷ Juhász Gyula előadása a képzőművészeti tárlaton. Dm 1919. máj. 25. — Dm 1919. jún. 1. Hangverseny a tárlaton. Dm 1919. máj. 28. — Dm 1919. máj. 31.; Munkáslátogatás a képkiallításon. SzN 1919. jún. 1. — Dm 1919. jún. 1.

¹⁸ A Tanácsköztársaság alatti szegedi képzőművészeti életről szól: Szelesi Zoltán: Szeged képzőművészete a Tanácsköztársaság idején c. írása. — Tanácsköztársaság Csongrád megyében. Kiadja: az MSZMP Csongrád megyei Bizottsága, 1959. Szegedi Ny. — 157—168. o. képekkel.

A szegedi születésű *Kukovetz Nana* (1885—1919)¹⁹ művészeti tanulmányait Nagybányán végezte. Többször járt külföldön. Az első háború kitörése Párizsban érte, ahol koncentrációs táborba került. 1918-ban tért haza. A munkáshatalom idején részt vett a szegedi képzőművészek szervezkedésében. A gyorsan pergő történelmi események arra készítették, hogy a Szegedhez közel eső Sándorfalván, majd Szatymazon húzódjon meg édesanyjával. A szintén ide menekült szegedi direktórium megbízásából a munkásszínjátékosok részére díszleteket festett. Az ecset helyett azonban ekkor nagyobb szükség volt meggyőződéses szocialista hitére és francia nyelvtudására, mellyel a veszélyben levő fiatal Tanácsköztársaság helyi feladatainak használni tudott. Egyesek szerint rejtett módon, élete kockáztatásával éjszakánként kijárt a Kettős-határon túl táborozó francia-maláji katonákhoz és hol felvilágosító okos szókkal, hol átsempesztet röplapokkal igyekezett megnyerni a megszállók egyszerű katonáit a szocializmus, a béke eszméinek.

Mindezt nem hagyhatta büntetlenül a felülkerekedő ellenforradalom. A „kommunista mételeyt” terjesztő művésznőnek tetteiért el kellett vesnie. 1919 augusztus 5-én, a megtorló akciót végrehajtó fehér terroristák — többek között — Kukovetz Nanát is elhurcolták. A szerencsétlen lányt először kegyetlenül megkínózták, majd bestiális módon legyilkolták, s egy szatymazi kukoricásban ásták el. Kukovetz Nana nevét Sándorfalván, Szatymazon és Szegeden emléktáblák őrzik. Alakját méltó hely illeti meg a magyar proletárfestők soraiban. Franciás szellemű festményeit, a Móra Ferenc Múzeum gyűjti és őrzi. Emlékére Szeged és vidékének dolgozó társadalma kegyelettel gondol.

Kukovetz Nana tragikus halálához hasonlatos volt *Heller Ödöné* (1878—1921)²⁰

¹⁹ Irodalom: Egy szegedi festőművész kiállítása. SzH 1906. okt. 7.; Janeiro: Képkiallítás a Rudolf-téren. Szeged és Vidéke, 1906. nov. 6.; Képvásárlás. SzH 1907. máj. 19.; A művészi ösztöndíj. 1907. aug. 1.; [Szalay János] Szaján: Őszi képkiallítás Szegeden. SzH 1908. okt. 7.; A képkiallítás. SzH 1908. okt. 16.; Kukovetz Nana kiállítása. SzH 1908. okt. 18.; Kukovetz Nana Párizsban. SzH 1909. febr. 10.; Kukovetz Nana. SzH 1909. febr. 16.; Nana éhezik. SzH 1909. febr. 21.; Kukovetz Nanát segítézik. SzH 1909. márc. 3.; Gereben F. Ödön: Szegedi festőné képei Párizsban. SzN 1910. szept. 30.; Sz-a.: Egy szegedi festőnőről. SzH 1911. jún. 18.; Kukovetz Nana: A modern művészet forrása. SzN 1911. júl. 8.; Ifjú-e Kukovetz Nana? Dm 1913. júl. 26.; A Szellemi Munkások Szakszervezetének ülése. Dm 1919. márc. 6.; A kultúra demokratizálódása Szegeden. A Szellemi Munkások Szakszervezetének javaslatai. SzN 1919. márc. 7.; Exhumálják Kukovetz Nana holttestét. Dm 1919. dec. 12.; Kiss Ferenc—Tonelli Sándor—Sz. Szigethy Vilmos: Szeged. Bp. 1927. 318.; Varga János: Tiszturak Szatymazon (1919. augusztus 5.). Dm 1954. aug. 5.; Szelesi Zoltán: A Tanácsköztársaság szegedi művészmártírjai. Dm 1959. ápr. 2.; Péter László: A szatymazi véres nap. Magyar Nemzet, 1959. aug. 5.; Csepi József: Hősi harcok mártírjai. Dm 1959. nov. 8.; Szelesi Zoltán: Kukovetz Nana emlékezete. Dm 1960. szept. 29.; Kukovetz Nana emlékkiállítás. Dm 1960. szept. 18.; Ma nyitják meg a Kukovetz Nana emlékkiállítást. Dm 1960. okt. 2.; Szelesi Zoltán: A Tanácsköztársaság szegedi művész-mártírja: Kukovetz Nana. Művészet, 1960. december I. évf. 5. sz. 18.; A munkásmozgalomban részt vett szegedi festőkről rendez megemkeztés a Hazafias Népfront. Dm 1961. nov. 3.; Megkoszorúzták a mártírhalált halt Kukovetz Nana síremlékét. Dm 1961. nov. 7.

²⁰ Irodalom: Téli tárlat. Dm 1912. nov. 6.; Domokos László: Magyar Művészek Műkiállítása. Dm 1931. márc. 7.; A kultúra demokratizálódása Szegeden. A Szellemi Munkások Szakszervezetének javaslatai. SzN 1919. márc. 7.; Megalakult a Szegedi Képzőművészek Szakszervezete. Dm 1919. ápr. 27.; Szegedi Művészeti Szabadiskola. Dm 1919. ápr. 29.; Május 15-én nyílik meg a Művészeti Szabadiskola. Dm 1919. máj. 14.; Heller Ödön festőművész nyomtalanul eltűnt. SzN 1921. júl. 16.; Megtalálták Heller Ödön festőművész holttestét. Szeged, 1921. júl. 17.; Heller Ödön tragédiája. SzN 1921. júl. 18.; Heller Ödön tragédiája. A munka, 1921. júl. 17.; Bonyolódik a Heller-ügy. Szeged, 1921. júl. 20.; A Heller-féle gyilkosság rejtelmek. Szeged, 1921. okt. 16.; Helyben hagyta a Tábla a Heller-gyilkosság ügyében hozott első fokú ítéletet. SzN 1922. jún. 23.; Heller Ödön meggyilkolása a Tábla előtt. Szeged, 1922. jún. 23.; Befejeződött Heller festő meggyilkolásának bűnpere. SzN 1922. szept. 20.; Móra Ferenc: A festő halála. Szeged, 1922. okt. 29.; Heller-émléket. Szeged, 1922. dec. 13.; Hamisított Heller-képek után nyomoz a rendőrség, Szeged, 1924. 258. sz.; Péter László: A festő halála. (Negyven éve gyilkolták meg Heller Ödönt). Dm 1961. júl. 13.;

is, melyet a múlt rendszer igazságszolgáltatása évtizedeken keresztül mesterséges homályba borított. Heller pályáját Budapesten, Vajda Zsigmondnál kezdte, majd Münchenben és Párizsban folytatta. 1906—07 nyarán, a nagybányai festőiskola növendéke lett. Utána Szegedre költözött és itt is dolgozott haláláig, míg 1921 nyarán, Tápé határában meg nem gyilkolták. A Tisza-parti töltésen kerékpárjával Szeged felé haladó festőre a merénylők orozva támadtak, akit heves tusakodás után febelőttek és holttestét a folyóba dobták. A gyilkosságot Ábel János tápéi mezőőr tanúsága szerint fehér tisztnek és katonának követték el, akik a tettüket távolból észrevevő idős mezőőrt hallgatásra intve, életveszélyesen megfenyegették. A hivatalos eljárás ezután szándékosan szerelmi históriát kovácsolt az ügyből és ennek megfelelően, Heller egykori tápéi modelljét Bodóné, Török Vicát s annak öccsét, Török Mihályt, valamint a fiatalasszony férjét, Bodó Antal földműveseket, féltékenységből eredő szándékos emberölés vádjával letartóztatták. Azonban kellő alibi igazolása után és egyéb nyilvánosságra nem hozott ok miatt (minthogy Hellert nagykaliberű katonai revolverrel ölték meg), a vádlottakat felmentették. A bűntényre pedig a hatóság mesterséges homályt borított.

Heller meggyilkolása azzal függ össze, hogy elhunytát követő napon, a védelem korona tanújaként volt beidéztve Tabódy Zsolt ezredes hadbíróági tárgyalására.²¹ A Tanácsköztársaság alatti direktórium tagtségéért felelősségre vont Tabódyt nem akarták Heller pozitív tanúvallomása alapján felmenteni. Ezért vált szükségessé a festő nem kívánatos személyének likvidálása, aki egyébként is szerepet játszott a proletárdiktatúra idején, a helyi képzőművészek forradalmi újításokért harcoló tagjainak sorában. A gyilkosság politikai jellegét alátámasztja — többek között — az is, hogy Móra Ferenc, a művész barátja, regényt készült írni Heller tragédiájáról. De mivel halálának igazi okát nem fedhette fel, elállt tervétől, sőt még regénye első kiadásának címét, „A festő halála”-t is később megváltoztatta. Gyanút elkerülő humorral ismét megjelent könyvének „Négy apának egy leánya” címet adta, melynek témája csak bizonyos vonatkozásban azonosítható a valósággal.²²

Heller Ödön, ha termékenységben nem is, de művészi színvonalban többször megközelítette Nyilasy alkotóerejét. Őt is elsősorban a tápéi nép s annak környezete, a napsütéses Tisza-part érdekelte. Képeink legtöbbször, szabadban levő falusi ifjúságot vagy gerendás szobájukba húzódó földműves családokat látunk. Önarcképei és portréi, realista emberábrázolásra törekvő műveknek tekinthetők. Alkotásai közül, a Móra Ferenc Múzeum sikerült vásznakat őriz, de sok festménye található szegedi magántulajdonban is. Heller meggyilkolásával — Kukovetz Nanán kívül — szaporodott a fehér terror áldozatainak száma, akit a szocializmus ellenségei, itteni képzőművészeink élenjárói közül veszejtettek el.

Szeged gazdag múltú ábrázolóművészetének kimagasló fejezete, a Tanácsköztársaság korszakára esik. E négy és fél hónap alatt oly intenzívvé vált a helyi művészeti élet, mint annak előtte sohasem. Lelkes, tehetséges idevaló festők és szobrászok kijelölték azt az utat, mely a Tisza-parti város művészetének fellendülése felé vezet. A proletárhatalom bukása után azonban Szeged képművészetének biztató fejlődése évtizedekre megrekedt.

²¹ Irodalom: Tabódy Zsolt ezredes és Detre Béla volt százados a katonai törvényszék előtt. Szeged, 1921. júl. 19.; Tabódy ezredes a hadbíróság előtt. SzN 1921. júl. 21.; Incidensek a Tabódy-ügy tárgyalásán. SzN 1921. szept. 10'; Jegyzőkönyvi vallomások a Tabódy—Detre pörben. SzN 1921. szept. 24.; Az ügyész vádbeszéde a Tabódy—Detre pörben. SzN okt. 3.; Tabódyt 5 havi, Detrét 2 havi fogságra ítélték. Szeged, 1921. okt. 25.

²² Móra Ferenc: Négy apának egy leánya. — Bp. 1934.

A két háború között festőinkre és szobrászainkra súlyosodó szegénységet és magára hagyatottságot tükrözi az a helyi újságcikk is, mely 1938 karácsonyán körkérdés formájában mérte fel az itt élő művészek helyzetét. Többek között megállapítja: „... a szegedi festőművészek vallomásaiból kiderült, hogy sajnos a művészyomor frontján a helyzet változatlan. De azért valamennyien szívvel-lélekkel bíznak a piktúra szebb jövőjében és bíznak művészi elhivatottságukban.”²³ A reményt főleg a szocialista eszmeiségű festőink, szobrászaink nem adták fel, sőt a néphatalomért küzdő helyi illegális kommunista mozgalommal is kapcsolatot tartottak.

A hivatalos szerveknek, a kulturális ügyekkel szembeni közömbösségéből adódott, hogy Szegedet, az ország második városát, festészeti szempontból még Makó is megelőzte, ahol Rudnay művésztelepével pezsgő életet vitt, a szomszédos alföldi kisvárosba. Szervezeti szempontból, az 1926-ban megalakult Szegedi Képzőművészeti Társulat semmit sem ért. Betokosodott, reakciós intézménnyé vált, amely nem volt képes irányítani a helyi művészeti életet. Szeged megújításra váró képzőművészetéért csak a legöntudatosabb szakemberek harcoltak, akik maguk is a munkássztály soraiból származtak, vagy mozgalmukkal érintkezésben voltak. Ebben a vonatkozásban Tardos-Taussig Ármin grafikusművészt kell megemlítenünk, akit a helyi művészeti reformok egyik lelkes alakjának tekinthetünk.

A temesvári születésű *Tardos-Taussig Ármin* (1874—1936)²⁴, a budapesti műegyetemen szerzett mérnöki oklevelet, grafikusai felkészítést pedig egy bécsi részkarcoló mellett kapott. Műszaki diplomásként az államvasutak szolgálatába lépett és a szegedi üzletvezetőségénél kezdte el pályáját. Szorgalma révén a MÁV-nál hamarosan magasabb beosztást ért el, azonban a Tanácsköztársaság alatt tanúsított baloldali magatartása miatt, idő előtt nyudíjba kényszerítették. Bűnéül — többek között — azt rótták fel, hogy az 1919 tavaszán megalakult helyi forradalmi képzőművész szakszervezet tagja volt, és mint ilyent rész vett a szegedi művészeti élet megreformálásában. Tardos Taussig valóban rászolgált az ellenforradalmi rendszer vádjaira, mert leleplező élű cikkeivel bátran támadta a városi tanács művészettel szembeni nemtörődömségét.

Törekvéseiben nem állt egyedül. Kelemen utcai lakása — mely a házigazda gyűjtő szenvedélyét tükrözte, s valóságos kis múzeummá vált —, meghitt találkozó helye volt a helyi haladó gondolkodású értelmiségieknek, akik küzdő szövetségei voltak egymásnak és közös célkitűzéseikkel a szegedi munkásmozgalomnak. Ezt igazolja Tardos-Taussignak az az emlékkönyv-szerű naplója is, melybe a művész barátainak: Nagyfalusny Jenőnek, Terescsényi Györgynek és főleg Juhász Gyulának értékes, — „az ellenforradalmi világgal való következetes, harcosszembennállásáról” tanúskodó — bejegyzéseit tartalmazza.²⁵ Tardos-Taussig művészi munkássága is jelentős. Szegeden és Budapesten többször szerepelt grafikáival. A fővárosban 1917-ben sikeres önálló kiállítást rendezett, melyről Cserzy Mihály szép méltató cikket írt. Ismerős és idegen tájakat bemutató lapjai épp úgy váltakoznak, mint az itthon

²³ Csányi Piroska: Miből élnek a szegedi festők? Dm 1938. dec. 25.

²⁴ Irodalom: Tardos Taussig Ármin: Szeged művészete. SzH 1910. máj. 29.; Tardos Taussig Ármin: Szeged művészete, ami nincs. (Garasos alamizsna és előkelő közöny.) SzH 1920. jún. 5.; Cserzy Mihály: Szegedi művész kiállítása Budapesten. Dm 1917. okt. 28.; Kiállítás a Kultúrpalotában. Dm 1919. ápr. 25.; Megalakult a Szegedi Képzőművészek Szakszervezete. Dm 1919. ápr. 27.; C. S.: A tárlat. SzN 1919. máj. 25.; Taussig Ármin metszetgyűjteménye. SzN 1919. nov. 12.; Tardos Taussig Ármin: Szemelvények Cs. Joachim Ferenc művészeti katedrájából. Szeged, 1924. júl. 10.; Tardos Taussig Ármin: Műtermek építése, művészek kivándorlása és az aranykoronás költségvetés. Szeged, 1924. aug. 23.; Tardos Taussig Ármin meghalt. Dm 1936. febr. 26.; Tardos Taussig Ármin utolsó útja. Dm 1936. febr. 28.; Szelesi Zoltán: Tardos Taussig Ármin. Dm 1961. febr. 25.

²⁵ Péter László: Juhász Gyula ismeretlen vallomása egy emlékkönyvben. Dm 1960. febr. 7.

vagy a távolban élő emberek szeretettel ábrázolt alakjai. Linómetszeteinek, rézkarcainak, ceruzarajzainak és építőművészeti terveinek értékesebbjeit, a Magyar Nemzeti Galéria és a Móra Ferenc Múzeum őrzi.

Helyi képzőművészeink legjobbjait nemcsak alkotói hivatásuk nem engedte, hogy reményt veszítsenek, hanem mert a szegedi munkásmozgalom ereje, ha nem is megszakítatlanul, de feljűk is kisugárzott, mely kitartásra ösztönözte őket. Ennek eredményeként szaporodtak a különféle munkaábrázolások és a harmincas évek proletárküzdelmét tükröző sztrájk-jelenetek, melyek *Parobek Alajosnál* (1896—1947)²⁶ forradalmi tartalmú alkotásokká váltak. Szegeden sok olyan család van, ahol egy-egy jellegzetes képét megtaláljuk. Mélyzengésű festményei hol derűs kedvű tápéi parasztfiatalokat ábrázolnak, hol meg sötétre hangolt munkás megmozdulások kerültek vásznaira. Dózsa-sorozata azt mutatja, hogy érdeklődéssel foglalkozott a „paraszt-vezér” alakjának dinamikus megjelenítésével. Parobek tanulmányait a Képzőművészeti Főiskolán végezte, de a nagybányai művésztelepen is tanult. Többször járt külföldön, ahol főleg a képtárakban levő régi mesterek művei hatottak rá. Gyűjteményes kiállítást Szegeden kívül, az Ernst Múzeumban és a Nemzeti Szalonban rendezett. Festményeinek egy része a Móra Ferenc Múzeumban van. Nagyméretű sztrájk kompozícióját, a Nemzeti Múzeum vásárolta meg. Juhász Gyulával ő is barátságban állt, aki 1925 nyarán az alábbi jellemző sorokat jegyezte fel róla: „Parobek mester, a szerény, komoly, igaz művész, a szegedi festő, néhány pompás új képén dolgozik most felsővárosi csöndes műtermében. Nem beszél, nem panaszkodik, nem kilincsel és nem fenyegetőzik, hogy itthagya Szegedet. Dolgozik. Alkot. Látszik rajta, hogy még nem kapott semmit sem torony alatt.”²⁷

A harmincas évek elejére eső munkásmozgalmi tevékenység megnövelte az illegalitásban működő, szocialista eszmékkal telt emberek üldöztetését. Azok a kommunista-percek, melyek a Tanácsköztársaság bukása után gyakran helyet kaptak az újságok hasábjain, a magyarországi fasizmus előretörésével megsűrésődtek. E pörök legtöbbször nevelésesen eltorzított formában nagyította fel a valóságos tényeket, melyeknek sokan ártatlanul estek áldozatul. Ezzel kapcsolatban szólnunk kell arról a kommunista ellenes perről, melynek egyik vádlottja, *Dinnyés Ferenc* (1886—1958)²⁸ szegedi festőművész volt.

²⁶ Irodalom: [Lengyel Vilma] L. V.: Parobek Alajos tárlata. Dm 1926. 121. sz.; Juhász Gyula előadása Parobek Alajos tárlatán. Dm 1926. máj. 30.; Parobek Alajos karikatúrája. Dm 1926. jún. 12.; Dorogi Imre: Parobek Alajos. Tiszatáj, 1947. 6—7. sz.; Két elfelejtett Parobek-kép került a múzeumba. Dm 1955. júl. 28.; Szelesi Zoltán: Parobek Alajosról. Tiszatáj, 1956. aug. 4.; Hódi Géza és Parobek Alajos szegedi festők emlékkiállítása. Dm 1956. okt. 9.; Szelesi Zoltán: A sztrájk szegedi festője. Dm. 1967. dec. 14.

²⁷ Juhász Gyula: Szakállszárító. Dm 1925. aug. 9.

²⁸ Irodalom: Juhász Gyula: Szegedi művészek kiállítása a Kultúrpalotában. Dm 1919. máj. 18.; C. S.: A tárlat. SzN 1919. máj. 25.; Lengyel Vilma: Dinnyés Ferenc kiállítása. Dm 1925. okt. 18.; Dinnyés kiállítása a Kass-halljában. Dm 1925. nov. 5.; Dinnyés Ferenc képkiallítása a Kass-társalgójában. Dm 1925. nov. 8.; Lengyel Vilma: Dinnyés Ferenc tárlata. Dm 1927. jan. 30.; Csányi Piroska: Miből élnek a szegedi festők? Dm 1938. dec. 25.; [Dinnyés Ferenc] D. F.: A szegedi képzőművészek kiállítása. Dm 1947. nov. 27.; Dinnyés Ferenc: Meghalt egy szegedi festőművész (Váradi Kálmán). Dm 1948. febr. 3.; Vinkler László: Dinnyés Ferenc gyűjteményes kiállítása. Dm 1956. máj. 13.; Szelesi Zoltán: Dinnyés Ferenc. Dm 1958. ápr. 19.; Nagy részvételt temették el Dinnyés Ferenc festőművészt. Dm 1958. ápr. 22.; Szelesi Zoltán: Dinnyés Ferenc emlékezete. Tiszatáj. 1958. máj.; Meghalt Dinnyés Ferenc szegedi képzőművész. Múterem. 1958. jún. 6. sz.; Dinnyés Ferenc festőművész gyűjteményes kiállítása. Szeged, Móra Ferenc Múzeum képtára. 1961. — Katalógus. Bev.: Szelesi Zoltán. Szegedi Ny., képpel. 7. o.; Dinnyés Ferenc emlékkiállítása. Szeged, 1961. Katalógus-meghívó. 5. o. képpel.; [Szelesi Zoltán] (sz. z.): Dinnyés Ferenc emlékkiállításáról. Tiszatáj, 1961. okt.; Szelesi Zoltán: Képzőművészeti napok Szegeden. Művészet, 1961. okt. 10. sz.; A munkásmozgalomban részt vett szegedi festőkről rendez emlékezést a Hazafias Népfrent. Dm 1961. nov. 3.; Szegedi képzőművészek ünnepi megemlékezései. Dm 1961. nov. 7.

Dinnyést már ifjú kora óta a piktúrán kívül, a műszaki kísérletezés szenvedélye töltötte el. Még az első háború előtt konstruált egy technikailag újszerű fűrőgépet. Találmányát szabadalmaztatta, sőt a városnak is felajánlotta megvásárlásra, ez azonban a zavaros idők miatt nem talált érdeklődésre. Húsz évvel később viszont, 1933-ban, a kommunista-perек idején e szabadalom politikai konfliktusba keverte. Egy rendőrségi besúgó által azzal vádolták, hogy találmányát a Szovjetunióknak akarja eladni. Házkutatást tartottak nála és a megtalált műszaki tervet elkobozták. Dinnyést letartóztatták és a hadirokkantként kapott trafik engedélyét, mely a család egyetlen biztos jövedelem forrása volt, megvonták. Ügyét a Füssy László-féle kommunista szervezkedési-per keretében tárgyalták.²⁹ Miután kiderült, hogy egy már szabadalmazott találmány nem lehet hadititok, a festőt azért tartották további vád alatt, mert Füssyvel barátságban lévén, ennek államfelforgató terveiről nem tett kötelességszerű jelentést a hatóságknak. A rendőrség által felfűjt per végén, Dinnyést egy hónapi fogházra ítélték, melyet a száz napig tartó vizsgálati fogságával kitöltöttek nek vettek. Mindez hozzátartozott a hazai munkásmozgalom üldözéséhez és a szocialista gondolkodású művészek meghurcolásához.

Dinnyés Ferenc a két háború közötti Szeged egyik legjelentékenyebb festője volt. Ferenczy Károly oltotta belé a plein air-ban jelentkező fény és színproblémák iránti érzékenységet és a bensőséges tájbrázolás módszerét. Első helyi bemutatkozása, a Tanácsköztársaság alatt rendezett kiállításon történt, s alkotásairól Juhász Gyula elismerően írt. Képeinek kedvelt témái: a mélyfekvésű Alsóváros napsugaras homlokú parasztházai, a nádasoktól övezett Rókusi-tó és a csatornázatlan Móraváros egészségtelen munkástanyái, — sokszor kerültek vásznaira. Az utcarészleteken kívül, szeretettel jelenített meg egy-egy öreg munkást vagy földművest. A szegedi paprikahasító lányok, asszonyok ábrázolása legalább annyira speciális témája lett, mint amennyire helyi jellegű e régi népi foglalatosság. Dús koloritú alkotásai általában az egykori Szegedet tükrözik. Képei nemcsak a szegényes, elmaradott környezetet leplezik le, de nagy erővel zeng ki belőlük, a művésznek Szeged és dolgozó népe iránti hűséges vonzalma is. A kommunista hitű Dinnyés, a felszabadulás után azok között volt, akik társadalomformáló eszmeiségét vittek festészetükbe. Művészeti cikkei szintén figyelemre méltók.

Befejezésül még említést kell tennünk, a ma élő helyi festők legidősebb tagjáról, *Vlasics Károlyról* (1882)³⁰, aki a Tanácsköztársaság alatt létrejött forradalmi művész szakszervezet titkári teendőit látta el. Ábrázolási érdeklődését nemcsak az alföldi táj szépsége kötötte le, hanem a több mint félszázadot átívelő pályája során, a különböző munkás-jelenetek megörökítését is feladatának tekintette. A legutóbbi két évtizedben, fáradhatatlan alkotói tevékenysége mellett, a művészeti izlésre való

²⁹ Irodalom: Nem kerülnek statáriális bíróság elé a fantasztikus kommunista szervezkedés gyanúsítottjai. Dm 1932. júl. 13.; Izgalmas szembesítések a kommunista-per tárgyalásának harmadik napján. SzN 1933 jan. 13.; Öt évi fegyházra ítélték Füssy Lászlót, Dinnyést egy hónapra. . . Dm 1933. jan. 15.

³⁰ Irodalom: A Szellemi Munkások Szakszervezetének ülése. Dm 1919. márc. 6.; A kultúra demokratizásódása Szegeden. A Szellemi Munkások Szakszervezetének javaslatai. Dm 1919. márc. 7.; Kiállítás a Kultúrpalotában. Dm 1919. ápr. 25.; Megalakult a Szegedi Képzőművészek Szakszervezete. Dm 1919. ápr. 27.; Juhász Gyula: Szegedi képzőművészek kiállítása a Kultúrpalotában. Dm. 1919. máj. 18.; C. S.: A tárlat. SzN 1919. máj. 25.; [Simon István] S. I.: Este a műteremben. Dm 1960. febr. 2.; [Szelesi Zoltán] Sz. Z.: A Szegedi Képzőművész Kör jubiláris tárlata. Dm 1960. ápr. 29.; Vlasics Károly festőművész gyűjteményes kiállítása. Szeged, 1962. Katalógus. 6. o. Bev.: Tápai Antal; Szegedi Képzőművészek Tárlata. Bp. 1967. Katalógus, 62 oldal képekkel. Bevezetőt írta D. Fehér Zsuzsa; D. Fehér Zsuzsa: A szegedi képzőművészet problémái a Budapesti kiállítás tükrében. Tiszatáj, 1967. 12. sz.

nevelés terén szerzett érdemeket. Rajta kívül *Dorogi Imréről* (1890)³¹ kell szólnunk, aki a Tiszatáj plebejus irányzatú helyi festőinek sorából kimagaslik. A felszabadulás időszakába áthajló munkásságú *Tápai Lajos* (1900—1964)³² és *Tápai Antal* (1902)³³ szintén a szegény paraszti élet markáns tehetségű szegedi ábrázolói közé számítanak. Az előbbi művész, földet talicskázó kubikusokat, hálót merítő halászokat festett legtöbbször. Vásznain, a nehéz fizikai munkát végző emberek alakjai monumentálisokká váltak. Öccsét, a szobrászt, hasonlóan, a „Földnélküli Jánosok” sorsa ragadta meg. Ásójukra támaszkodó agrárproletárjaira bár ránehezedett a küzdelmes élet súlya, de igát lerázó erejüket — a lakatosinasból lett szobrász — hatásosan tudta éreztetni. Az ellenforradalom évtizedeiben következetesen munkás-paraszt témákat ábrázoló Tápai testvérek, alkotásaikkal egyértelműen kiálltak a munkásosztály ügye mellett.

A Tanácsköztársaság idején kibontakozó, forradalmi szellemet szító helyi képzőművész kollektíva törekvéseit — amint vázlatosan érzékeltettük —, a Horthy-fasizmus alatt többen vitték tovább a megvalósulás felé. Voltak, akik alkotásaikkal tettek hitet és szereztek elismerést a Tisza-parti város képzőművészetének. Voltak, akik műveiken kívül, az írás, a szó eszközeivel is küzdöttek Szeged festészetének és szobrászatának fellendítéséért. A munkásmozgalommal kapcsolatot tartó és a szocializmus győzelemre jutását elősegítő szegedi képzőművészek emlékét, a felszabadulás óta méltón megbecsüljük. Jól kifejezte ezt az a demonstráció is, melyet 1961. november elején, a Hazafias Népfront Szegedi Bizottsága rendezett. Ez alkalommal ünnepi előadáson emlékeztek meg a munkásmozgalomban részt vett helyi festőkről, szobrászokról és alkotásaikból kiállítást hoztak létre.³⁴ Soraikból különösen, a proletár hatalom ügyéért mártírhálált halt Kukovetz Nana emelkedett ki, akinek exhumáltatott holttestét, a munkásmozgalom elhunyt szegedi harcosai között, díszsírhelyben helyezték el, és itteni szülőházára emléktáblát tettek.³⁵ Úgy véljük, ha azt a kezdet, melyet az 1919-es Tanácsköztársaság alatt és az ellenforradalom évtizedeiben, a szegedi munkásosztály helyi képzőművészeink felé nyújtott, festőink és szobrászaink ma és a jövőben is szorosán tartják, — akkor nem kétséges, hogy e szövetség révén megvalósul az a cél, amely Tardos-Taussig Ármin régi biztató soraiból cseng ki:

³¹ Temesváry József: Műteremlátogatás Dorogi Imre festőművésznél. Dm 1942. jun. 7.; Gábor Jenő: Dorogi Imre a Tisza festője. Dm 1942. jun. 21. Dorogi Imre festőművész gyűjteményes kiállítása. 1959. Szeged. — Katalógus, képekkel. Bev.: Szelesi Zoltán; Lőkös Zoltán (I. z.): A tiszai táj ihletett festője. Dm 1959. máj. 20. [Szelesi Zoltán] Sz. Z.: Dorogi Imre kiállítása Tápén. Dm 1960. szept. 15.; Nikolényi István: Dorogi Imre. Dm 1965. nov. 13.; Szegedi Képzőműv. Tárlata. Bp. 1967. Katalógus.; D. Fehér Zs.: i. c. lásd 30. jegyzetben

³² Irodalom: Szelesi Zoltán: Helyi képzőművészetünk eredményei és további feladatai a megyei kiállítás tükrében. Dm 1956. aug. 29.; Szelesi Zoltán: A szegedi képzőművészek kiállítása. Tiszatáj, 1957. nov.; Szegedi Nyári Tárlat, 1963. Katalógus. 80. o. képekkel. Bev.: Szelesi Zoltán.; Szegedi Képzőművészek Kiállítása, 1964. Katalógus. 36. o. képekkel. Bev.: Szelesi Zoltán.; Szelesi Zoltán: Búcsú Tápai Lajostól Dm 1964. máj. 28.

³³ Irodalom: Egy szegedi szobrász. Dm 1931. máj. 10.; Lengyel Vilma: Tápai szobrász kiállítása. Dm 1931. nov. 8.; Különös labdajáték egy szoborpályázattal. Dm 1935. júl. 6.; Vér György: Móra-szobor. Dm 1939. 153. sz.; Tápai Antal: Mesterségek titkai. Dm 1954. nov. 7.; Szelesi Zoltán: Készül Katona József és Erkel Ferenc szobra a színház homlokzatára. Látogatás Tápai Antal szobrászművésznél. Szegedi Tükkör, 1955. márc.; Németh Ferenc: Látogatás Tápai Antal műtermében. Dm 1955. júl. 21.; [Markovics Tibor] M. T.: Egy alkotóművész műtermében. Dm 1958. febr. 11.; Tápai Antal szobrászművész gyűjteményes kiállítása. Szeged, 1958. Katalógus (leporelló). 20. o. Bev.: Szelesi Zoltán. Képekkel.; Tápai Antal: Élet és Művészet. Tiszatáj, 1958. szept.; [Szelesi Zoltán] Sz. Z.: A Szegedi Képzőművész Kör jubiláris tárlata. Dm 1960. ápr. 20.; Szegedi Képzőműv. Tárlata. Bp. 1967. Katalógus. — D. Fehér Zs. i. cikke.

³⁴ A munkásmozgalomban részt vett szegedi festőkről rendez megemlékezést a Hazafias Népfront. Dm 1961. nov. 3.

³⁵ Szegedi képzőművészek ünnepi megemlékezései. Dm 1961. nov. 7.

„Munkálkodjunk közre, megfelelő szervezkedés mellett azon, hogy Szegednek ősi talajába gyökeret vert erős művészete legyen.“³⁶

Szelesi Zoltán

SZEGEDER BILDENDE KÜNSTLER IN DER ARBEITERBEWEGUNG

Die Verbindung der Szegeder bildenden Künstler mit der Arbeiterbewegung ist in der Agitationstätigkeit der nach dem Weltkrieg von 1914 aus Russland nach Hause zurückgekehrten ungarischen Kriegsgefangenen zu suchen. Géza Hódi (1881—1942) kehrte Sommer 1928 — mit seinem Kameraden Ágoston Kovács — aus dem Gefangenenlager von Toms mit den Ideen des Sozialismus nach Ungarn zurück. In Budapest hielt er einen Vortrag über die russischen Zustände, im Herbst kam er dann nach Szeged, um hier Parteiarbeit zu verrichten. Im Frühjahr 1919 wurde er Mitglied des in Kiskunhalas sich gebildeten Direktoriums. Die Verrichtung der Angelegenheiten der Kunst und des Unterrichtswesens hat man ihm anvertraut. Von dem Szegeder Kunstleben hat er sich jedoch nicht getrennt, sondern blieb mit dieser bis zu seinem Emigrierung nach Wien in Verbindung.

Die hier verbreiteten revolutionären Ansichten jener ungarischen Kriegsgefangenen, die die russische Sozialistische Revolution von 1917 durchlebt hatten und zu Kommunisten wurden wie Géza Hódi, dann die jener schon früher nach Szeged gelangter russischer Facharbeiter, von denen einer der vorschrittliche Bentján Eidus war, fanden hier im Kreise der bildenden Künstler unzweifelhaft einen guten Boden. Aber die hiesigen Maler und Bildhauer wurden nicht nur durch sie aktiviert, sondern anspornend wirkte auf sie auch die immer breiter werdende Organisation des Szegeder Proletariates, die von aufgeklärten Arbeitern im Interess der Erringung der Freiheit des arbeitenden Volkes ausgeführt worden war.

Hier müssen wir von dem Szegeder Maler Lajos Károlyi (1877—1927) Erwähnung tun, der eine hervorragende Persönlichkeit in der Reihe jener hiesigen Künstler war, — die mit dem widerspruchsvollen sozialen System unserer Zeit nicht einverstanden waren und den bestehenden Zuständen gegenüber Unzufriedenheit empfanden. Károlyi rechnete man zu den hervorragendsten Künstlern von Szeged. Er malte ausserordentlich viele Selbstbildnisse, von denen das asketische Angesicht des Tolstojanischen Künstlers auf uns herunterblickt. Nicht nur die Schönheiten der hiesigen Gegend wurden von ihm gerne dargestellt, in der hiesigen Umgebung fand er auch den Menschen, den leidenden. Seine Arbeitslosen und Betlerinnen vorführenden Bilder zeugen von seinen sich immer mehr verstärkenden sozialen Gefühlen. Ein grosser Teil seiner Schöpfungen befindet sich in dem Museum von Szeged.

Wie die Vorbedingungen für den Sieg der Proletar-Diktatur in unserer Vaterlande auf dem ganzen Land und auch in lokaler Beziehung immer reifer wurden, so entwickelte sich stufenweise auch das sozialistische Gesicht der Szegeder Literatur, Musik und bildenden Kunst. Die am meisten Selbstbewussten unter unseren Malern und Bildhauern trachteten immer mehr danach, sich in einer Kollektive, zu vereinigen, die fähig sei die gemeinsamen Interessen zu erringen, um mit gemeinsamer Kraft die grundlegenden Erfordernisse des Aufschwunges der bildenden Kunst in Szeged bestimmen und sie erkämpfen zu können.

Zuerst versuchten sie eine Kulturkommission, dann einen Künstlerrat zu bilden und endlich wurden sie in der Form der Fachgenossenschaft einig. In den ersten Tagen von März 1919 traten von ihnen viele in die sozialdemokratische Partei ein und im Rahmen dieser schlossen sie sich der Fachgenossenschaft der Geistigen Arbeiter an. Die Gruppe der bildenden Künstler in dieser Organisation legte bald einen wichtigen Antrag dem Volksrat vor. Ihr Vorschlag enthielt die Vorbedingungen für den Vorschritt unserer lokalen Malerei und Bildhauerei und zwar die Errichtung einer Künstlerkolonie, einer ständigen Ausstellungshalle, Wohnungen mit Ateliers und Kunstpreise.

Von diesen Anträgen hat sich nur so viel verwirklichen können, was von unseren etwas Neues schaffen wollenden Künstlern mit vielen Kämpfen erfochten wurde. So etwas war unter anderem auch das Zustandebringen einer Szegeder Künstlerischen Freischule, was sich an dem Namen des Bildhauers Sándor Gergely (1888—1932) knüpft. Von Gergely wurde eine solche künstlerische Freischule geplant, die nach seinen Worten „... nicht auf den Schablonen der Vergangenheit erbaut wird, mit verknöcherten, ausgetrockneten akademischen Lehrern an der Spitze, sondern mit jungen, begeisterten Menschen, die sich für die Kämpfer der jetzt entstehenden neuen Renaissance fühlen“. Das Interesse für die Mitte Mai eröffnete Freischule widerspiegelt sehr gut die Tatsache, dass sich mehr als hundert Schüler kaum in einer Woche zur Aufnahme meldeten.

³⁶ Tardos-Taussig Ármin: Szeged művészete, ami nincs. (Garasos alamizsna és előkelő közőny.) SzH 1910. jún. 5.

Während der Räteregierung hatten die Szegeder Maler und Bildhauer in der Fachgenossenschaft der Geistigen Arbeiter eine Zeitlang nur eine Gruppe. Ende April 1919 gründeten sie jedoch eine besondere künstlerische Fachgenossenschaft, zu deren Präsidenten Gábor Papp (1872—1931), Unterpräsidenten Ferenc Cs. Joachim (1881) — beide Szegeder Maler — gewählt wurden. In Gemeinschaft mit anderen fortschrittlichen Künstlern kämpften Papp und Cs. Joachim in der Zeit der Arbeitermacht für die Demokratisierung der Kunst in Szeged. Nach dem Sturz der Räterepublik emigrierte Cs. Joachim sofort nach Ausland. Der hier geliebene Papp geriet in ein solches Elend, dass er an Nervenzusammenbruch starb.

Die neu sich gebildete Fachgenossenschaft Szegeder Künstler hat sich als erste Aufgabe die Veranstaltung einer Ausstellung gesteckt, die auf Mitte Mai in das Museum geplant wurde. Die Ausstellung wurde auch eröffnet. In drei Sälen des Szegeder Museums haben 24 Künstler 211 Gemälde, Graphiken, Statuen und kunstgewerbliche Gegenstände ausgestellt. Diese Ausstellung war eine tapfere Geste der fortschrittlichen Künstler dieser von den Zentralorganen der Räterepublik getrennten Stadt, mit welcher sie im wesentlichen für die Erhaltung der ersten ungarischen Diktatur der Proletarier demonstrierten.

Gyula Juhász, der angesehene Szegeder Dichter würdigte in einem langen Artikel die Ausstellung und bezeichnete sie als „Fahne des flatternden Sieges“, die... den Triumph der Schönheit über die leidvolle und armselige Wirklichkeit bedeutet“. Zu dieser Zeit nahm nämlich die Entfaltung der Gegenrevolution ihren Anfang. Das französische Divisionsgericht verurteilte in diesen Tagen in Einvernehmen mit den reaktionären Kräften von Szeged die Besten in der Szegeder Arbeiterbewegung und verschleppte sie zur Zwangsarbeit. Von der Ausstellung berichteten die hiesigen Zeitungen einstimmig mit Anerkennung. Der Massenerfolg der Ausstellung widerspiegelt sich auch darin, dass die Zahl der Besucher schon in der ersten Woche auf 2000 stieg. An der vertieften Anerkennung hatten auch die Veranstalter ausser den Kunstschöpfungen einen Anteil, weil sie in den Ausstellungsräumen Konzerte und literarische Vorträge arrangierten. Gyula Juhász hat hingegen in den Ausstellungsräumen öfter für Arbeiterbesucher Vorträge gehalten. Bei solchen Gelegenheiten hat die Leitung des Museums keine Eintrittsgelder verlangt.

Nach dieser erfolgreichen Ausstellung, die im Frühjahr von 1919 ein würdiger Ausdruck des Lebenswillens der Szegeder Kunst war, folgte nichts gutes. Einige veranstalteten in der Eile je eine Atelier-Ausstellung, um — wenn sie mit dieser etwa zu Geld gelangt hätten — ihren Weggang nach Ausland vor den immer gefährlicher werdenden Retorsionen beschleunigen zu können. Denn es war nach dem Sturz der Räterepublik für unsere sozialistisch gesinnten Maler und Bildhauer in Szeged, dessen Kultur in den bildenden Künsten sie heben wollten, kein Bleibens mehr. Die Horthy'sche Gegenrevolution zerstreute die Künstler.

Unter denen, die zurückblieben, wurden die Szegeder Maler Nana Kukovetz (1885—1919) und Ödön Heller (1878—1922) zu örtlichen Märtyrern der Räterepublik, von deren Tätigkeit in der Arbeiterbewegung und von ihrem Tod wir sprechen müssen. Die in Paris studierte und von dort 1918 nach Szeged zurückgekehrte Nana Kukovetz half mit ihrer vorzüglichen französischen Sprachkenntnis der in Gefahr befindlichen Räterepublik. Heimlich suchte sie in der Nacht mit Gefährdung ihres Lebens die unterhalb von Szeged lagernden französisch-malajischen Soldaten, der Besatzungstruppe auf und versuchte sie teils mit klugen Worten der Aufklärung, teils mit geschmuggelten Flugblättern für die Ideen des Sozialismus und des Friedens zu gewinnen. Alles das konnte die Oberhand gewonnene Gegenrevolution nicht ungestraft lassen. Die kommunistische Ansichten verbreitende Künstlerin wurde von den weissen Gardisten verschleppt und das unglückselige Mädchen wurde zuerst grausam gemartert und dann auf bestiale Weise hingemordet. Ähnlich erging es auch Ödön Heller, der in der Zeit der Diktatur des Proletariats in der Reihe der für revolutionäre Neuerungen kämpfenden Szegeder Künstler eine Rolle gespielt hatte. Auch er wurde von weissen Offizieren niedergeknallt, als er auf seinem Rad auf dem Teissufer nach Hause eilte. Die meuchelnd angreifenden Attentäter warfen den Leichnam ihres Opfers in den Fluss. Die Umstände der Ermordung Hellers versuchte die Gerichtsbarkeit des vergangenen Regimes Jahrzehntlang künstlich zu verschleiern.

Aus der Indolenz für kulturelle Angelegenheiten ergab es sich in der Periode zwischen den beiden Weltkriegen, dass Szeged, die damals zweitgrösste Stadt des Landes in malerischer Hinsicht auch von den benachbarten Alföldern Kleinstädten, Makó und Hódmezövásárhely, überholt wurde, da ja diese über Künstlerkolonien verfügten. Die 1926 gegründete Vereinigung für bildende Künste (Szegedi Képzőművészeti Társulat) taugte in organisatorischer Hinsicht nichts. Sie ist zu einer reaktionären Einrichtung geworden, die zur Leitung des künstlerischen Lebens in unserer Stadt nicht fähig war. Für die auf eine Erneuerung wartende bildende Kunst der Stadt Szeged kämpften nur diejenigen Maler und Bildhauer, die mit der örtlichen Arbeiterbewegung in Verbindung standen. In dieser Hinsicht soll vor allem der Graphiker Ármín Tardos-Taussig (1874—1936) erwähnt werden, der Fahrlässigkeit des städtischen Rates der Kunst gegenüber in Artikeln mit enthüllender Schneide angriff. In seinen Bestrebungen stand er nicht allein. Seine Wohnung wurde zu einem vertrauten Ort für die Zusammenkünfte der Intellektuellen mit sozialistischer Denkweise. Auch die künstlerische

Tätigkeit von Tardos-Taussig ist beachtenswert. In Szeged und Budapest erschien er öfter mit seinen Graphiken. Die wertvollsten Stücke unter seinen Werken werden in der National Galerie und in dem Móra Ferenc Museum bewahrt.

Die Tätigkeit der seit 1930 immer stärker werdenden ungarländischen Arbeiterbewegung steigerte die Verfolgung der in der Illegalität wirkenden mit sozialistischen Ideen erfüllten Menschen. Jene Kommunisten-Prozesse, die nach dem Sturz der Räterepublik in den Spalten der Zeitungen so oft Platz gefunden hatten, verdichteten sich mit dem Vordringen des ungarländischen Faschismus. Die meisten von diesen Prozessen vergrösserten in einer lächerlich entstellten Form die wirklichen Tatsachen, so dass diesen Prozessen viele zum Opfer fielen. So unter anderen auch der Szegeder Maler Ferenc *Dinnyés* (1886—1958), der damit angeklagt wurde, dass er eine Erfindung der Sowjetunion verkaufen wollte. Als es sich herausgestellt hatte, dass seine Erfindung schon patentiert worden war, somit nicht ein Kriegsgeheimnis war, wurde der Maler trotzdem auch weiter noch unter Anklage gehalten, weil er von den staatsumwälzenden Plänen eines seiner Bekannten nicht pflichtgemäss den Behörden eine Meldung erstattet habe. Alldes gehörte zu der Verfolgung der ungarischen Arbeiterbewegung und zur öffentlichen Bloss-Stellung der mit ihnen mitfühlenden Künstler. *Dinnyés* rechnete zwischen den zwei Weltkriegen für einen bedeutenden Maler der Stadt. Seine reichkolorierten Schöpfungen verewigten im allgemeinen die alte Stadt an dem Theissufer. Er führte aber auch je einen alten Arbeiter oder Bauern liebevoll vor. Nach der Befreiung finden wir ihn unter denjenigen, die eine die Gesellschaft formende Ideenwelt in ihre Kunst hineinbrachten. Die Zeitgenossen von *Dinnyés* waren: die Maler *Károly Vlasics* (1882—), *Alajos Parobek* (1896—1947), *Imre Dorogi* (1890—), *Lajos Tápai* (1900—1964) und der Bildhauer *Antal Tápai* (1902—), die verschiedenartige Themen aus dem Leben der Arbeiter und der Bauern schöpften und auch die Kämpfen des Proletariats in den 30-er Jahren widerspiegelnde Streikszenen darstellten. In den Jahrzehnten der Gegenrevolution nahmen sie mit ihren Schöpfungen für die Sache der Arbeiterklasse Stellung.

Das Andenken jener Szegeder Künstler, die mit der Arbeiterbewegung Verbindung gehalten und den Sozialismus zum Sieg zu verhelfen, getrachtet hatten, wird seit der 1945 ollzogenen Befreiung unseres Vaterlandes auf eine würdige Art in Ehren gehalten. Gut kam das auch in jener Demonstration zum Ausdruck, die Anfang November 1961, verknüpft mit der 44. Jahreswende der Grossen Sozialistischen Oktober Revolution von der Szegeder Kommission der Vaterländischen Volksfront veranstaltet wurde. Bei dieser Gelegenheit wurde in einem Festvortrag an jene Maler und Bildhauer gedacht, die an der Arbeiterbewegung teilgenommen hatten, aus ihren Schöpfungen wurde auch eine Ausstellung veranstaltet. Ihr ideeller und künstlerischer Nachlass wird von den heutigen Szegeder Künstlern im Interesse der Förderung des kulturellen Lebens unserer Stadt mit Hochachtung gepflegt und weiter entwickelt.

Zoltán Szelesi